

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Козій І.С.,

кандидат юридичних наук,
керівник

адвокатського бюро «Козій та партнери»

УДК 340.1

DOI 10.32782/2663-5666.2023.4.4

СТАТУСНО-АДМІНІСТРАТИВНА ХАРАКТЕРИСТИКА РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Вступ. Інститут громадянського суспільства відіграє важливу роль у всіх державних процесах. Водночас в процесі розвитку суспільних відносин збільшується не лише кількість представництв неурядового сектору, але і їх організаційно-правові форми, які наділені відповідними особливостями. Хоча на нормативному рівні закріплено, що церква функціонує окремо від держави, однак на практиці таке відділення не може бути безумовним. Віра має вплив на політичні та державні процеси, тому актуальність дослідження обраної теми є важливою, особливо в умовах нових викликів та загроз, з якими зіштовхнувся наразі Україна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну основу склали доктринальні висновки, яких зроблено провідними вченими в сфері адміністративного права, зокрема такими, як: В.Б. Авер'яновим, Н.І. Білак, Ю.П. Битяком, В.О. Борисовою, Н.П. Гаєвою, Є.Є. Додіною, М.В. Ковалів, В.К. Колпаковим, О.В. Кузьменком, С.В. Ківаловим, М.В. Ю.В. Повшенко, Менджул, Б.В. Чернявською та іншими. Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць, питання діяльності релігійних організацій та особливостей їх видової приналежності потребують наукового осмислення.

Метою статті є висвітлення питань, пов'язаних із встановленням статусно-адміністративної характеристики релігійних організацій, обґрунтування належності релігійних організацій до різновидів об'єднань громадян, діяльність яких врегульовано спеціальним законодавством.

Виклад основного матеріалу. Релігійні організації є одним із різновидів об'єднань громадян, діяльність яких врегульовано спеціальним законодавством. Законодавство України про свободу совісті та релігійні організації

складається із Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23.04.1991 № 987-ХІІ та інших законодавчих актів України, виданих відповідно до нього.

Водночас спеціальним законом не визначено значення терміну «релігійна організація» та наводиться тлумачення правової категорії «релігійна громада» як місцевої релігійної організації віруючих громадян одного й того ж культу, віросповідання, напрямку, течії або толку, які добровільно об'єдналися з метою спільного задоволення релігійних потреб [1].

Аналіз нормативних актів, які регламентують діяльність релігійних організацій в Україні дозволяє встановити головну відмінність їх адміністративно-правового статусу від адміністративно-правового статусу державних структур. Вона полягає в тому, що у відносинах з іншими суб'єктами права і між собою ці формування виступають виключно від власного імені, не маючи державно-владних повноважень.

Проте використовувані у цій сфері управлінські форми і методи істотно відрізняються від тих, які застосовуються щодо державних органів. Сутність державного впливу на релігійні організації зведено до того, щоб: 1) через норми адміністративного права закріпити повноваження релігійних організацій у сфері публічного адміністрування; 2) було створено реальні гарантії їх реалізації. Чинне законодавство передбачає, що держава забезпечує додержання їх прав і законних інтересів, а втручання державних органів та службових осіб у діяльність релігійних організацій, як і втручання релігійних організацій у діяльність державних органів, не допускається, крім випадків, передбачених законом [2].

Крім того, держава та її органи не використовують методи державно-правового контролю,

не застосовують примус при визначенні громадянами свого ставлення до релігії, не здійснюють впливу на релігійну діяльність організацій віруючих, не втручаються у їх діяльність, за умови що така організація не порушує законодавство і діє у встановленому порядку. Держава не надає релігійним організаціям матеріальної підтримки, не покладає на них виконання жодних державних функцій. Водночас держава сприяє встановленню між людьми релігійної і світоглядної терпимості та поваги, здійснює охорону законної діяльності.

Релігійні організації, у свою чергу, не мають права: втручання у діяльність державних органів, висування до них кандидатів, виступати в якості учасника політичних партій. Можливість їх участі у суспільному житті, використання ними ЗМІ не обмежується і здійснюється на рівні з об'єднаннями громадян. Тому, релігійні організації здійснюють свою діяльність, яка пов'язана виключно із задоволенням релігійних потреб громадян та є: незалежними, самокерованими утвореннями і як такі виступають учасниками суспільних відносин, вони є відособленими, здатними виробляти і здійснювати єдину волю персоніфікованими суб'єктами, що здатні бути носіями прав і обов'язків, яких визначено адміністративно-правовими нормами [3].

Таким чином щодо поняття «релігійна організація», то воно є збірним через вказівку на функціональність здійснення релігійної діяльності. Усталено виокремлюються два типи релігійної діяльності: культова і позакультова. Підходи до цього мають значення і для юриспруденції, а тому залежно від тієї мети, яку переслідує створення релігійної організації, вони умовно класифікуються на: культові – релігійні громади (релігійні групи) та монастирі; некультові – релігійні управління і центри, духовні навчальні заклади, релігійні братства, місіонерські товариства. Умовність цієї класифікації пояснюється, зокрема, тим, що ці організації підпорядковуються у своїй діяльності насамперед канонічним правилам, які визначають не лише організаційну структуру релігійного об'єднання загалом, а й місце кожної з зазначених організацій у цій структурі, їх підпорядкованість внутрішнім установкам релігійного об'єднання тощо. Так, релігійні управління і центри як органи, що представляють релігійні об'єднання, фактично організують культову і некультову діяльність, а духовні навчальні заклади можуть здійснювати також і культову діяльність. Цим

можна пояснити відсутність легального визначення релігійної організації загалом у чинному законодавстві [4].

Місце релігійних організацій у системі суб'єктів адміністративного права опосередковано системою закріплених у законодавстві ознак, які визначають порядок створення та припинення їх діяльності, встановлюють їх права, обов'язки, організаційно-структурну будову та заходи відповідальності, що можуть застосовуватися до них за порушення законодавства.

Необхідно зазначити, що релігійні організації є колективним суб'єктом адміністративного права. Серед основних ознак релігійних організацій автор виділяє: спільне сповідання та поширення віри; добровільне членство; здійснення богослужінь, інших релігійних обрядів і церемоній; навчання релігії та релігійне виховання своїх послідовників; некомерційність тощо.

Приходимо до висновку, що релігійні організації в Україні є суб'єктом адміністративного права. Вони є незалежними, самокерованими утвореннями і як такі виступають учасниками суспільних відносин, вони є відособленими, здатними виробляти і здійснювати єдину волю персоніфікованими суб'єктами, що є носіями прав і обов'язків, яких визначено адміністративно-правовими нормами.

Висновки. У статті висвітлено питання, що пов'язані із встановленням статусно-адміністративної характеристики релігійних організацій.

Обґрунтовано, що релігійні організації є одним із різновидів об'єднань громадян, діяльність яких врегульовано спеціальним законодавством.

Визначено, що сутність державного впливу на релігійні організації зведено до того, щоб: 1) через норми адміністративного права закріпити повноваження релігійних організацій у сфері публічного адміністрування; 2) було створено реальні гарантії їх реалізації.

Обґрунтовано, що місце релігійних організацій у системі суб'єктів адміністративного права опосередковано системою закріплених у законодавстві ознак, які визначають порядок створення та припинення їх діяльності, встановлюють їх права, обов'язки, організаційно-структурну будову та заходи відповідальності, що можуть застосовуватися до них за порушення законодавства.

Відзначено, що релігійні організації є колективним суб'єктом адміністративного права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23.04.1991 р. № 987-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12/ed20220315#Text>
2. Додіна Є.Є. Щодо визначення місця релігійних організацій в системі суб'єктів адміністративного права. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. № 62. С. 107.

3. Повшенко Ю.В. Адміністративно-правовий статус релігійних організацій в Україні. URL: http://ukrlogos.in.ua/07.06.2016_23.pdf

4. Борисова В.О. Релігійна організація – функціональний вид невідприємницьких організацій. *Право України*. 2014. № 2. С. 123–130.

Козій І.С. СТАТУСНО-АДМІНІСТРАТИВНА ХАРАКТЕРИСТИКА РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Статтю присвячено висвітленню питань, пов'язаних із встановленням статусно-адміністративної характеристики релігійних організацій.

Обґрунтовано, що релігійні організації є одним із різновидів об'єднань громадян, діяльність яких врегульовано спеціальним законодавством.

Встановлено головну відмінність адміністративно-правового статусу релігійних організацій від адміністративно-правового статусу державних структур, яка полягає в тому, що у відносинах з іншими суб'єктами права і між собою ці формування виступають виключно від власного імені, не маючи державно-владних повноважень.

Визначено, що сутність державного впливу на релігійні організації зведено до того, щоб: 1) через норми адміністративного права закріпити повноваження релігійних організацій у сфері публічного адміністрування; 2) було створено реальні гарантії їх реалізації.

Наголошено, що держава та її органи по відношенню до релігійних організацій: а) не використовують методи державно-правового контролю; б) не застосовують примус при визначенні громадянами свого ставлення до релігії; в) не здійснюють впливу на релігійну діяльність організацій віруючих; г) не втручаються у діяльність (за умови що така організація не порушує законодавство і діє у встановленому порядку); г) не надають матеріальної підтримки; д) не делегують виконання державних функцій; е) сприяють встановленню між людьми релігійної і світоглядної терпимості та поваги; є) здійснюють охорону законної діяльності.

Доведено, що поняття «релігійна організація» є збірним через вказівку на функціональність здійснення релігійної діяльності. Зазначено на виокремлення два типи релігійної діяльності: культова і позакультова.

Обґрунтовано, що місце релігійних організацій у системі суб'єктів адміністративного права опосередковано системою закріплених у законодавстві ознак, які визначають порядок створення та припинення їх діяльності, встановлюють їх права, обов'язки, організаційно-структурну будову та заходи відповідальності, що можуть застосовуватися до них за порушення законодавства.

Відзначено, що релігійні організації є колективним суб'єктом адміністративного права.

Ключові слова: громадське об'єднання, громадська організація, юридична особа, суб'єкт адміністративного права, релігійні організації.

Kozii I.S. STATUS-ADMINISTRATIVE CHARACTERISTICS OF RELIGIOUS ORGANIZATIONS

The article is devoted to the coverage of issues related to establishing the status-administrative characteristics of religious organizations.

It is substantiated that religious organizations are one of the types of citizens' associations, the activities of which are regulated by special legislation.

The main difference between the administrative-legal status of religious organizations and the administrative-legal status of state structures has been established, which is that in relations with other legal subjects and among themselves, these formations act exclusively on their own behalf, without having state-authority powers.

It was determined that the essence of state influence on religious organizations is reduced to: 1) through the norms of administrative law, to consolidate the powers of religious organizations in the field of public administration; 2) real guarantees of their implementation were created.

It was emphasized that the state and its bodies in relation to religious organizations: a) do not use methods of state-legal control; b) do not apply coercion when citizens determine their attitude to religion; c) do not influence the religious activities of organizations of believers; d) do not interfere in the activity (provided that such an organization does not violate the legislation and acts in the prescribed manner); e) do not provide material support; e) do not delegate the performance of state functions; e) contribute to the establishment of religious and ideological tolerance and respect among people; g) carry out protection of legal activities.

It is proved that the concept of «religious organization» is collective because of the indication of the functionality of religious activities. Two types of religious activity are intended to be distinguished: religious and non-religious.

It is substantiated that the place of religious organizations in the system of subjects of administrative law is mediated by a system of features fixed in legislation, which determine the order of creation and termination of their activities, establish their rights, obligations, organizational and structural structure and measures of responsibility that can be applied to them for violating the law.

It was noted that religious organizations are a collective subject of administrative law.

Key words: public association, public organization, legal entity, subject of administrative law, religious organizations.